

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА**

Зайцева Алла Віталіївна

УДК 372.878:7.071.4

**Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх
учителів музики у процесі виконавської діяльності**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук**

Київ-2007

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор,
заслужений діяч мистецтв України
Болгарський Анатолій Георгійович,
заступник проректора-директора
Інституту мистецтв
Національного педагогічного університету
імені М.Драгоманова;

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Орлов Валерій Федорович,
Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих АПН України,
старший науковий співробітник
відділу теорії та історії педагогічної
майстерності Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих АПН України;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Масол Людмила Михаліївна,
Інститут проблем виховання АПН України,
завідувач лабораторії естетичного виховання.

Захист відбудеться „11” вересня 2007р. о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.08 Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий „1” серпня 2007 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.В. Козир

Загальна характеристика роботи

Актуальність дослідження. Сучасний стан розвитку суспільства характеризується переглядом змісту основних положень педагогіки вищої школи щодо пріоритетів навчання і виховання молоді. Реформування системи педагогічної освіти у відповідності з Національною доктриною розвитку освіти (2001) та Законом України „Про вищу освіту” (2002р), згідно з умовами Болонської угоди передбачає „створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України.” Необхідність орієнтації педагогічного процесу на індивідуальність людини, узгодження її особистісного досвіду із змістом освіти вимагають переосмислення мети, завдань і методів професійної підготовки майбутніх учителів музики, здатних до творчої самореалізації у процесі виконавської діяльності, створення та втілення у практику як традиційних, так і нетрадиційних форм і методів навчання.

Методологічні засади проблеми творчої самореалізації особистості простежуються у ідеях екзистенціально-гуманістичної філософії М.Бахтіна, М.Бердяєва, А.Камю, Ж.Сартра щодо унікальності кожної особистості, її природної потреби у самовдосконаленні та самоздійсненні. Потреба людини у самореалізації розглядається гуманістичною психологією (Ш.Бюллер, А.Маслоу, К.Роджерс, Г.Олпорт, В.Франкл) та педагогікою (А.Алексюк, Є.Бондаревська, Б.Гершунський, І.Зязюн, Н.Кічук, О.Пехота, В.Радул) як „мета-потреба”, духовна потреба та цінність вищого рівня, актуалізація якої дозволяє здійснити особистісне життєве призначення.

У художньо-мистецькій практиці питання розробки організаційно-методичних засобів, що сприяють самореалізації студентів у процесі фахової підготовки висвітлені у наукових дослідженнях І.Барановської, Л.Масол, Г.Падалки, В.Ражнікова, Н.Сегеди, О.Теплової, Г.Хусаїнової, О.Щолокової. Інтеграція педагогічного і виконавського компонентів як засобів творчої самореалізації майбутнього вчителя музики знайшла своє відображення у дослідженнях О.Абдулліної, Л.Арчажникової, А.Болгарського, О.Зіміної, Л.Казанцевої, Л.Котової, Є.Куришева, О.Олексюк, О.Рудницької, В.Шульгіної; концептуальних положеннях теорії та педагогіки виконавства (Л.Баренбойм, Г.Коган, А.Корто, Є.Ліберман, Г.Нейгауз, К.Мартинсен, Г.Ципін).

Аналіз науково-теоретичних праць дає можливість констатувати необхідність розробки нових педагогічних технологій, які на всіх етапах навчально-виховного процесу будуть сприяти не тільки накопиченню знань, умінь, а матимуть на меті постійне збагачення студентів досвідом творчості, проте реалізації проголошених цілей бракує невідповідність між необхідністю активно-творчої позиції майбутнього вчителя музики і не завжди продуктивними формами його виконавської діяльності. Необхідність пошуку шляхів становлення особистісної унікальної „траєкторії” самореалізації

кожного студента та оригінального стилю його творчої музично-педагогічної діяльності зумовлює та визначає актуальність даного дослідження.

Актуальність даної проблеми, її недостатня методична розробленість, потреба її теоретичного обґрунтування та практичного вирішення з позицій творчого підходу, соціальна та педагогічна значущість зумовили вибір теми дослідження *“Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності.”*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження складає частину наукового напрямку „Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів”, що затверджений Вченою радою НПУ імені М.П.Драгоманова (протокол №5 від 27.01.2005р). Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 6 від 25.10.2003р.) та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 8 від 26.10.2004р.).

Об'єкт дослідження - процес музичної підготовки майбутніх учителів музики у вищих закладах педагогічної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності.

Концептуальна ідея дослідження. Формування здатності майбутніх учителів музики до творчої самореалізації у контексті стратегічних завдань гуманістичної особистісно-розвивальної парадигми освіти є визначальним напрямом сучасної теорії та методики навчання музики. Організаційно-методична спрямованість навчально-виховного процесу вищої музично-педагогічної освіти як важливого компоненту фахової підготовки майбутніх учителів музики має ґрунтуватися на методологічних постулатах синергетичного, культурологічного, акмеологічного та особистісно-діяльнісного підходів, що забезпечують створення умов для творчої самореалізації студентів. Виокремлені педагогічні умови виступають рушійною силою запуску внутрішньо-особистісних, духовно-ціннісних джерел реалізації сутнісних сил майбутніх учителів музики, зорієнтовані на забезпечення мотиваційно-творчого спрямування установки студентів на самореалізацію, актуалізацію і накопичення ними досвіду музично-педагогічного самоуправління, стимулювання становлення особистісно-творчої позиції.

Гіпотеза дослідження: здатність до творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності підвищиться за певних педагогічних умов:

- організації навчально-виховного процесу на основі інтегрованого поєднання спрямованості студента на самореалізацію та свідомої саморегуляції його вольової сфери;

- забезпечення творчої взаємодії викладача зі студентами у процесі художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів з урахуванням праксеологічних факторів;

- спонукання до самоорганізації творчих виконавських дій студентів та формування досвіду музично-педагогічного самоуправління;

- оволодіння інтегративними методами стимулювання творчого мислення у процесі застосування варіативних імпровізаційних завдань, що актуалізують фаховий досвід майбутніх учителів музики;

- спрямування рефлексивних дій студентів на гедоністично-творчий результат в організації концертно-виконавської просвітницької роботи зі школярами.

Відповідно до мети й гіпотези визначені такі **завдання дослідження**:

- вивчити ступінь розробленості проблеми творчої самореалізації особистості у науковій літературі;

- визначити та обґрунтувати сутність та зміст творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності;

- розробити критерії, показники та встановити рівні сформованості структурних компонентів досліджуваного феномену;

- виділити педагогічні умови творчої самореалізації студентів у процесі виконавської діяльності;

- розробити поетапну методику творчої самореалізації майбутнього вчителя музики;

- перевірити ефективність впровадженої методики та педагогічних умов її забезпечення у процес фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять:

філософське осмислення творчості як форми буття людини, у результаті якої відбувається її розвиток, самовдосконалення, самореалізація (Г.Батіщев, Т.Браже, В.Муляр, М.Недашківська, С.Спіркін, О.Чаплігін, В.Шинкарук); урахування сутнісних сил особистості та умов їх ефективної реалізації (В.Андрущенко, І.Надольний, В.Шановський); положення психологічної науки про свідомий організований процес суб'єктної активності, реалізації творчих досягнень у формі „вчинку як самореалізації” (В.Роменець): (К.Абульханова-Славська, Д.Богоявленська, Л.Божович, О.Леонтьєв, В.Моляко, Я.Пономарьов, С.Рубінштейн); педагогічні концепції творчої діяльності вчителя як детермінанти його професійної самореалізації (В.Андрєєв, Н.Кузьміна, А.Макаренко, С.Сисоєва, В.Сластьонін, В.Сухомлинський, Т.Сущенко); положення педагогіки мистецького спрямування, що висвітлюють умови формування здатності до творчої самореалізації майбутніх учителів музики у музично-виконавській діяльності

(Л.Арчажникова, Г.Коган, Г.Нейгауз, О.Олексюк, В.Орлов, В.Ражніков, Г.Падалка, В.Пухальський, О.Рудницька, О.Хлебнікова, Ю.Цагареллі, Г.Ципін, О.Щолокова).

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези було застосовано комплекс теоретичних та емпіричних **методів**:

теоретичні – аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження, її систематизація, узагальнення та класифікація; метод моделювання та рольової поведінки у процесі створення проблемних ситуацій; виконання тренінгових практично-орієнтованих етюдів на рефлексію, прослуховування та аналіз творчої інтерпретаційної та імпровізаційної діяльності; *емпіричні* - педагогічне спостереження, бесіди, анкетування, експертна оцінка, тестова діагностика, рейтинг, техніка психотерапевтичної дії за методикою „саногенного мислення” (Ю.Орлов); педагогічний експеримент для перевірки ефективності запропонованої методики; методи *математичної* обробки даних.

Наукова новизна дослідження. *Вперше* дано визначення педагогічних умов, які забезпечують творчу самореалізацію майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності; *конкретизовано* сутність і структуру механізму творчої самореалізації студентів, *виявлено* критерії, показники та встановлено характеристики рівнів здатності студентів до творчої самореалізації відповідно до виокремленої компонентної структури досліджуваного феномену; *подальшого розвитку* набули положення педагогічної науки про методи і форми стимулювання творчих можливостей студентів; *розширено* спектр наукових знань щодо ефективності впровадження методу музично-педагогічного самоуправління - інтегральної складової „професійно-компетентного „Я” майбутніх учителів музики.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що у теорії музичного навчання розширені уявлення про феномен творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності, зроблено важливі теоретичні узагальнення, як підґрунтя подальшого методичного дослідження; визначені педагогічні умови ефективної самореалізації студентів вищих закладів музично-педагогічної освіти.

Практичне значення дослідження визначається його спрямованістю на оптимізацію фахової підготовки студентів вищих закладів музично-педагогічної освіти. Розроблено та апробовано спецкурс „Методика формування здатності до творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності” на основі модульного підходу, що був спрямований на перевірку дієвості виокремлених педагогічних умов творчої самореалізації студентів. Результати дисертаційного дослідження можуть слугувати підставою для розробки навчальних програм та методичних рекомендацій щодо забезпечення творчої самореалізації майбутніх учителів музики у різних видах інструментально-виконавської діяльності. Матеріали дослідження знайшли відображення у навчально-методичному посібнику

„Методичне забезпечення творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності.”

Експериментальна база дослідження. Експериментом були охоплені 303 студенти музично-педагогічних факультетів Дрогобицького державного педагогічного університету імені І.Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В.Гнатюка, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди та Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова.

Організація дослідження. Дослідження проводилось у три етапи протягом 1999 – 2007рр.

На *першому* етапі дослідження (1999-2000рр.) – здійснено аналіз науково-методичної літератури з обраної проблеми, вивчено методологічні та теоретичні основи дослідження, його об’єкт, предмет, мету й основні завдання, конкретизовано гіпотезу, розроблено методику констатувального експерименту.

На *другому* етапі дослідження (2001-2003рр.) – проведено констатувальний експеримент, визначено та обґрунтовано педагогічні умови, розроблено експериментальну методику формування здатності студентів до творчої самореалізації у процесі виконавської діяльності.

На *третьому* етапі дослідження (2004-2007рр.) – проведено формувальний експеримент, здійснено аналіз і узагальнення одержаних даних, сформульовано основні висновки дослідження, підготовлено відповідні методичні рекомендації.

Вірогідність й аргументованість отриманих результатів забезпечується системним аналізом теоретичного та емпіричного матеріалу; обґрунтуванням вихідних положень дисертації; детальним аналізом наукових досліджень з педагогіки, психології та методики музичного виховання; комплексної реалізації педагогічних умов формування досліджуваного феномену, об’єктивністю критеріїв; поєднанням кількісного та якісного аналізів емпіричних даних; репрезентативністю вибірки; впровадженням експериментальної методики у практику навчання вищих закладів музично-педагогічної освіти.

Апробація і впровадження результатів роботи. Основні положення дисертації обговорювалися на Міжнародній науковій конференції, присвяченій 170-річному ювілею університету імені М.Драгоманова “Педагогіка духовності: поступ у третє тисячоліття” (Київ, 2005), Всеукраїнських науково-практичних конференціях “Методологічні основи сучасної мистецької освіти” (Київ, 2003), „Сім’я та родинне виховання в українській національній педагогічній культурі” (Переяслав-Хмельницький, 2004), “Актуальні проблеми розвитку спеціальностей мистецького спрямування у контексті сучасної парадигми освіти (Миколаїв, 2005р.), “Молодь, освіта, наука і національна самосвідомість” (Київ, 2005); „Четверті педагогічні читання пам’яті О.Рудницької” (Київ, 2006), доповідались на

засіданнях і методичних семінарах кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Інституту мистецтв НПУ імені М.Драгоманова (2002-2006р.р.).

Висновки та рекомендації, розроблені за результатами дослідження, авторський спецкурс та методичні рекомендації щодо формування здатності до творчої самореалізації студентів були впроваджені у навчально-виховний процес Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова (довідка про впровадження № 07-10/ 2784 від 28.12.2006р.), Державного Вищого Навчального Закладу „Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди” (довідка про впровадження № 265 від 11.04. 2006р.), у навчально-виховний процес Тернопільського Національного педагогічного університету імені В.Гнатюка (довідка про впровадження № 266-33/ 03 від 27. 03. 2007р.), у навчально-виховний процес Дрогобицького педагогічного університету імені І.Франка (довідка про впровадження № 317-А від 7.04.2007р.).

Публікації. Результати дослідження відображено у 9 одноосібних публікаціях автора, 6 з яких - у фахових виданнях, затверджених ВАК України, а також у навчально-методичному посібнику.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, що містить 251 найменування (з них 5 іноземною мовою) та додатків на 44 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 278 сторінок. Основний текст викладено на 196 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 3 схеми, 4 діаграми.

Основний зміст дисертації

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання, викладено теоретико-методологічні засади дослідження. Розкрито наукову новизну, теоретичну й практичну значущість, а також подано дані про апробацію та впровадження результатів дисертації.

У **першому розділі** – “**Теоретичні засади забезпечення творчої самореалізації майбутніх учителів музики**” – викладено результати вивчення феномену творчої самореалізації в історичному контексті, висвітлені основні напрямки аналізу проблеми з позицій філософської, психолого-педагогічної науки; розглянуті специфічні особливості творчої самореалізації у музично-виконавській сфері, визначено її сутність і зміст.

Генезис поняття „самореалізація особистості” пов'язаний із стійкими позитивними змінами у структурі особистості, індивідуальною „траєкторією” реалізації її природного потенціалу, творчим характером діяльності.

Обґрунтування теоретичних засад творчої самореалізації особистості становлять філософські положення В.Біблера, І.Ведіна, Г.Нестеренко, М.Недашківської, О.Іваненко, М.Кагана, І.Манокси, В.Муляра, Д.Ольшанського, О.Чаплигіна, Н.Шульги, О.Шрамко, Е.Фромма, які підкреслюють значення суб'єктивного досвіду як важливого фактору дослідження проблем творчої особистості, акцентують увагу на її унікальності, самостійності життєвої позиції. Надаючи пріоритет самоцінності особистості, філософи спираються на творчість, яка перетворює, змінює особистісні якості людини, удосконалюючи їх. Проблеми вивчення особистості з урахуванням діалектики зовнішніх і внутрішніх факторів її саморозвитку висвітлюються у працях психологів (О.Гуменюк, К.Дункер, В.Моляко, В.Рибалка, Я.Пономарьов, Г.Сельє, Р.Стенберг), здатність людини до самоактуалізації як емоційно-вольової та інтелектуальної готовності до практичного втілення життєвого проекту й мети, детермінованих мотивацією, цінностями, особистісними рисами, творчими можливостями є пріоритетним напрямом досліджень зарубіжних гуманістичних психологів (А.Маслоу, М.Мерлі-Понті, Г.Олпорт, К.Роджерс, В.Франкл).

Теоретичний аналіз творчої самореалізації як органічного компоненту сучасних досліджень проблеми педагогічної творчості майбутнього вчителя знаходить обґрунтування у науковій педагогічній теорії й практиці (А.Алексюк, В.Загвязинський, Н.Гузій, Б.Гершунський, І.Зязюн, Н.Козленко, Н.Кичук, Л.Єрмолаєва-Томіна, С.Сисоєва). Дослідники наголошують на взаємотворчості суб'єктів педагогічної взаємодії як оптимальної умови індивідуальної стратегії самореалізації майбутнього вчителя. Акцентування зазначених "само" процесів розглядається вченими не як послаблення педагогічного впливу, а як тенденція подолання звичного уявлення про студента як об'єкта навчання та виховання, як творчо-партнерська педагогічна підтримка процесу реалізації його творчих можливостей.

У результаті вивчення науково-педагогічних та методичних праць (Е.Абдулін, Л.Арчажникова, А.Болгарський, О.Зіміна, Л.Масол, І.Мостова, В.Муцмакер, Л.Рапацька, О.Олексюк, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Ципін, Ю.Цагареллі, О.Щолокова) з'ясовано, що становлення „Я-концепції” майбутнього вчителя музики виступає підґрунтям розгортання процесів його свідомого цілеспрямованого самоуправління власним духовно-творчим потенціалом у практичній діяльності, вбирає у себе активну інтеріоризацію студентом соціального досвіду, здатність до самопізнання власної когнітивно-інтелектуальної, чуттєво-емоційної та регулятивно-вольової сфер, акмеологічну спрямованість на досягнення професійного ідеалу.

Наукове осмислення даного феномену дозволило інтерпретувати творчу самореалізацію майбутнього вчителя музики як *процес практичного втілення індивідуального творчого потенціалу студента, що детермінований сукупністю його уявлень про власні педагогічно-виконавські здібності, відображає міру можливостей актуалізації творчих потенцій студента під час цілеспрямованої фахової діяльності та орієнтується на гедоністичний*

результат втілення художньо-педагогічних задумів у музично-виховній роботі з учнями.

Отже, процес творчої самореалізації у дослідженні виступає динамічним інтегральним утворенням особистості майбутнього вчителя музики, здатністю до цілеспрямованої саморегуляції, цілепокладання, накопичення поліаспектного комплексу педагогічно-виконавських навичок, мотиваційних та поліфункціональних складових, що підпорядковуються музично-педагогічному самоуправлінню „фахово-компетентним „Я” студента та забезпечують максимально позитивний результат реалізації його творчих задумів у роботі зі школярами.

У якості головних методологічних постулатів, на основі яких відбувалося моделювання досліджуваного феномену, були виокремлені синергетичний, особистісно-діяльнісний, культурологічний та акмеологічний підходи. З позицій *синергетичного* підходу, стимулюючий вплив на удосконалення виконавської діяльності майбутнього вчителя музики можливий, завдяки відповідно побудованому управлінню, що враховує як внутрішні ресурси (спрямованість студента на самореалізацію), так і умови зовнішнього середовища. Орієнтуючись на ціннісні преференції, студент самостійно обирає власну „траєкторію” самореалізації. Використання ідей *акмеології* орієнтує майбутнього вчителя музики на становлення власної акмеологічної позиції у процесі особистісного і професійного саморозвитку; *культурологічний* підхід передбачає формування музично-педагогічної культури майбутнього фахівця: усвідомлення й переосмислення ним особистісних та професійних орієнтирів; рефлексивну корекцію музично-педагогічної діяльності з позицій творчого процесу, реалізацію усвідомлених індивідуальних рефлексивних програм власного саморозвитку; концепція *особистісно-діялісного* підходу „своїм внутрішнім змістом передбачає співпрацю суб'єктів навчального процесу, визнання за ними права на самовизначення та самореалізацію у процесі пізнання через оволодіння власними способами навчальної роботи” (В.Серіков).

Усі інтегральні характеристики досліджуваного мотиваційно-цілеспрямованого новоутворення синтезуються в унікальну структуру, компоненти якої віддзеркалюють мотиваційну, волюву, рефлексивну, праксеологічну, духовно-ціннісну сфери особистості.

Розроблено структурну будову творчої самореалізації майбутнього вчителя музики у складі *мотиваційно-спрямованого, діялісно-практичного та результативно-творчого компонентів* з їх інтегральними критеріями і показниками. *Мотиваційно-спрямований компонент* обумовлює ступінь мотиваційної спрямованості установки на самореалізацію у процесі виконавської діяльності, має на меті рефлексію фахових знань та особистого досвіду студентів. *Діялісно-практичний компонент* скеровує фахово-технологічне та методичне забезпечення музично-виконавських дій, передбачає активізацію творчого мислення та самоорганізацію студентів за рахунок формування досвіду музично-педагогічного самоуправління. *Результативно-творчий компонент* акумулює функціонування всієї

структурної моделі, формує суб'єктивно-оптимальну „траєкторію” самореалізації кожного студента, є індикатором цілісності його особистісно-творчої позиції.

Узагальнення наукових досліджень, створення структурної моделі уможливило визначення та обґрунтування *педагогічних умов*, спрямованих на стимулювання здатності майбутніх учителів музики до творчої самореалізації у процесі фахової підготовки.

Першою педагогічною умовою - є організація навчально-виховного процесу на основі інтегрованого поєднання спрямованості студента на самореалізацію та свідомої саморегуляції його вольової сфери. Адже, міра актуалізації творчих можливостей майбутнього вчителя музики у процесі створення індивідуальної інтерпретаторської концепції музичного твору безпосередньо відображає внутрішню активність, здібність до вольових зусиль, ініціативність, спрямовану на самообілізацію і максимальне розкриття власного ідеального „Я”. Здатність співвідносити свої можливості та індивідуальні особливості з характером та метою творчих педагогічних і виконавських завдань, ієрархічно їх систематизувати за ступенем актуальності й створювати на цій основі реальний методичний інструментарій у процесі художньо-педагогічної презентації твору для шкільної слухацької аудиторії слугує важливим механізмом стимулювання потреби студентів у творчій самореалізації.

Друга педагогічна умова - передбачає забезпечення творчої взаємодії викладача зі студентами у процесі художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів з урахуванням праксеологічних факторів. Художньо-виконавський образ вбирає у себе досвід духовної діяльності свідомості студента щодо спілкування з музичним мистецтвом. На основі „залучення суб'єктивної сфери індивіда до орбіти музичної діяльності” (Г.Тарасов), майбутній учитель музики адресує свій творчий художньо-виконавський досвід школярам. Цю педагогічну умову буде реалізовано, якщо спрямувати емоційне та перцептивно-інтелектуальне осмислення творів мистецтва у рідше активного процесу співтворчості викладача і студентів (Ф.Бузони, А.Моль, С.Фейнберг).

Третя педагогічна умова - має на меті спонукання до самоорганізації творчих виконавських дій студентів та формування досвіду музично-педагогічного самоуправління.

Музично-педагогічне самоуправління є багаторівневим процесом творчої самодіяльності студента, що протікає як безперервна зміна його внутрішньо-особистісних станів та професійно-важливих якостей. Є цілісною конструкцією особистісного рівня, концентратом управлінських впливів, спрямованих на себе як суб'єкта педагогічного процесу, з метою приведення власної особистості у стан, необхідний для успішного виконання професійної діяльності (активності, ініціативності, самостійності). Це спосіб самоорганізації навчальної роботи з урахуванням максимально-ефективного

використання творчих можливостей, здібностей і часу майбутнього вчителя музики.

Четверта педагогічна умова - пов'язана з оволодінням інтегративними методами стимулювання творчого мислення у процесі застосування варіативних імпровізаційних завдань, що актуалізують фаховий досвід майбутнього вчителя музики. Завдання повинні поєднувати репродуктивну, інтерпретаційну та творчу діяльність, коригуватися стосовно певної творчої індивідуальності студента. Організаційно-педагогічні дії з боку викладача мають враховувати інтеграцію елементів філософського осягнення музики, елементів співтворчості викладача і студента, індивідуальної виконавської творчості студентів та забезпечувати можливість самоконтролю.

Специфічність реалізації даної педагогічної умови полягає у тому, що до арсеналу імпровізаційно-творчих завдань студентів слід залучати композиторські форми роботи, які передбачають вміння оперувати внутрішньо-слуховими процесами та процесами музичного мислення, гармонійними уявленнями, зосереджувати увагу на цілісності „духовного єства” створеного музичного образу, що забезпечує особистість „ціннісними емоціями” (Б.Додонов).

П'ята педагогічна умова творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності вимагає спрямування рефлексивних дій студентів на гедоністично-творчий результат в організації концертно-виконавської просвітницької роботи зі школярами. Педагогічна ситуація успіху та між-особистісного спілкування є оптимальною для підтримки процесу актуалізації духовно-творчого (креативного) потенціалу студентів, знаменує перехід до вільної реалізації їхніх професійних задумів.

Враховуючи актуальність мети і підходів до фахової підготовки студентів, комплексна реалізація визначених педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності передбачає їх взаємозв'язок, взаємодію, взаємозалежність та має на меті забезпечити апробацію розробленої поетапної методики.

У другому розділі – “Експериментальна перевірка педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності” – висвітлено результати педагогічної діагностики щодо проблеми дослідження, експериментально підтверджено ефективність організованих педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів музики шляхом створення методики поетапного формування означеного феномену.

На основі наукового розуміння самореалізації як інтегрованого поєднання спрямованості особистості на реалізацію конкретної життєвої мети та емоційно-вольової готовності до практичного втілення означених цілей, критерієм *мотиваційно-спрямованого компоненту* було визначено *ступінь мотиваційної спрямованості установки на самореалізацію у процесі виконавської діяльності*. Показниками цього критерію визнано: міру

мотиваційно-творчого спрямування на самореалізацію; ступінь сформованості установки на актуалізацію творчих можливостей; наявність потреби у рефлексії фахових знань і особистісного досвіду.

Враховуючи те, що художньо-творчі параметри слугують основою для успішної презентації студентом музичного твору, критерієм *діяльнісно-практичного компоненту* було визначено *якість практичного втілення художньо-педагогічних задумів*. Показниками цього критерію виступили: здатність до регуляції емоційно-вольового стану у процесі діяльності; сформованість досвіду музично-виконавських дій; здатність до слухового самоконтролю під час технологічного освоєння музичного твору.

Ґрунтуючись на наукових положеннях сучасної мистецької освіти щодо забезпечення умов становлення особистісно-творчої позиції студента як комплексу його індивідуальних здібностей та професійних якостей, „мірилом” *результативно-творчого компоненту* було виокремлено *реалізацію мети творчого самовираження студента*. Показниками цього критерію є: ступінь самостійності виконавської інтерпретації музичних творів; наявність позитивних емоційно-почуттєвих реакцій від реалізації творчих фахових завдань; рівень реалізації творчого „Я.”

Для отримання достовірних даних використовувалась комплексна методика, що включала: педагогічне спостереження; анкетування, усне та письмове опитування; аналіз концертно-виконавської та імпровізаційно-творчої діяльності студентів; тестування, метод експертних оцінок, ранжування особистісних та професійних якостей студентів, метод самооцінки й рейтингу. Зведені результати констатувального експерименту дозволили встановити три рівні сформованості здатності до творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності: *креативний, виконавський, адаптивний*.

Креативний (високий) рівень (20% від загальної кількості учасників експерименту) - яскраво виражене мотиваційно-творче спрямування студентів на самореалізацію, що стимулюється спектром пізнавально-творчих та інтелектуальних мотивів; простежується самостійна установка на актуалізацію творчих можливостей; досить глибокою є потреба у рефлексії фахових знань і особистісного досвіду; свідомою є саморегуляція емоційно-вольового стану під час сценічних виступів, характерною є самостійність виконавської інтерпретації; присутній постійний слуховий самоконтроль у процесі технологічного засвоєння музичного твору; актуальним є „фундаментальне задоволення” (А.Маслоу) від реалізації творчого „Я;” стійке прагнення до об’єктивації сутнісних сил у процесі концертно-виконавської та просвітницької діяльності для школярів.

Виконавський (середній) рівень (44%) - мотиваційно-творче спрямування студентів на самореалізацію не є яскраво вираженим; реалізується частково-самостійна установка на актуалізацію творчих можливостей; у стадії становлення знаходиться потреба у рефлексії фахових знань і особистісного досвіду; фіксуються періодичні прояви нестабільності емоційно-вольового

стану під час сценічних виступів; слуховий самоконтроль у процесі технологічного засвоєння музичного твору є епізодичним; частково-самостійною є виконавська інтерпретація музичного твору; епізодичні прояви позитивних емоційно-почуттєвих реакцій від реалізації творчого „Я”; частково-сформованою у цих студентів є здатність до творчого самовираження у процесі концертно-виконавської та просвітницької роботи зі школярами.

Адаптивний (низький) рівень (36%) - внутрішнє мотиваційно-творче спрямування на самореалізацію має фрагментарний характер, простежується несамотійна установка на актуалізацію творчих можливостей; поверховою є потреба у рефлексії фахових знань і особистісного досвіду, нестабільним - емоційно-вольовий стан під час сценічних виступів; простежується несамотійність виконавсько-інтерпретаційних версій музичного твору; індиферентність емоційно-почуттєвих реакцій від реалізації творчого „Я,” низький рівень домагань щодо виявлення і розкриття власних творчих можливостей у процесі концертно-виконавської та просвітницької діяльності для школярів.

Результати констатувального експерименту показали превалювання середнього (виконавського) та низького (адаптивного) рівнів мотиваційної спрямованості установки студентів на самореалізацію, якості практичного втілення їхніх художньо-педагогічних задумів та реалізації мети творчого самовираження.

Мета проведення формувального експерименту полягала у реалізації педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності. Експериментальну методiku було впроваджено у процес фахової підготовки студентів III-V курсів Інституту мистецтв НПУ імені М.Драгоманова та Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г.Сковороди. Вибірка студентів становила 51 особу (25 та 26 студентів відповідно у експериментальній і контрольній групах). Організація проведення формувального експерименту у контрольній групі здійснювалась за загальноприйнятою методикою. Запропонована експериментальна методика впроваджувалась у навчально-виховний процес у певній послідовності: адаптивно-прогностичний етап; виконавсько-корекційний етап; гедоністично-творчий етап. Доцільними вважались такі форми роботи: колективні (лекції), групові (семінарські заняття), індивідуальні (самостійна навчальна діяльність, поза-аудиторні практичні заняття), співтворчість викладача і студентів.

Мета першого – *адаптивно-прогностичного* етапу полягала у знаходженні мотиваційно-творчих орієнтирів щодо спілкування з музичним мистецтвом та розвитку емоційно-почуттєвої сфери студентів у процесі суб’єктивної інтерпретації музичних творів. Найбільш доцільними виявилися індивідуальні та групові форми роботи та методи пояснення, демонстрації, дискусії, „діяльнісного” сприйняття творів мистецтва, прийом формування

середовища з „творчою зарядженістю”. Активізації ціннісно-смыслових детермінант формування здатності студентів до творчої самореалізації сприяли такі педагогічні умови як організація навчально-виховного процесу на основі інтеграції мотиваційного спрямування студента на самореалізацію та свідому саморегуляцію його емоційно-вольової сфери, забезпечення творчої взаємодії викладача зі студентами у процесі емоційно-змістового осягнення творів мистецтва, що активізує самопізнання та самооцінку студентів, спрямовує систему їх особистісних установок на професійно-творче самовираження, сприяє усвідомленню ними естетичного музичного катарсису як стійкого духовного стану, що вбирає у себе пізнавальний, емоційний, вольовий компоненти і створює постійну процесуальну мотивацію різних видів музичної діяльності.

Другий етап – *виконавсько-корекційний* – мав на меті поглибити зміст завдань попереднього етапу, спрямовувався на активізацію процесів творчого мислення майбутніх учителів музики, вирішення ними проблемних ситуацій, стабілізацію емоційно-вольової сфери, формування у студентів досвіду музично-педагогічного самоуправління. На цьому етапі використовувалися такі методи: метод активізації творчого мислення під час технологічного освоєння творів мистецтва; метод моделювання та рольової поведінки у процесі створення проблемних ситуацій (ділові ігри), метод виконання тренінгових практично-орієнтованих етюдів на рефлексію (тренінг-практикум „Я-творча особистість”, використання техніки психотерапевтичної дії за методикою „саногенного мислення” (Ю.Орлов), диференціація варіативних креативних завдань, метод музично-педагогічного самоуправління.

Застосування вищезазначених методів сприяло мобільності змісту музично-виконавської діяльності студентів, стимулювало процеси прогнозування індивідуальної „траєкторії” самореалізації. Студенти переходили до самостійного планування стратегій і тактик своєї поведінки шляхом складання конкретних алгоритмів регулювання емоційно-вольового стану з установкою на успішну художньо-педагогічну презентацію музичного твору при підготовці до сценічних виступів перед шкільною аудиторією; усвідомлювали необхідність стимулювання музичного мислення за рахунок виконання креативних імпровізаційних завдань. Педагогічні умови спонукання до самоорганізації творчих виконавських дій та формування досвіду музично-педагогічного самоуправління; оволодіння інтегративними методами стимулювання творчого мислення у процесі застосування варіативних імпровізаційних завдань сприяли збагаченню студентів досвідом фахової діяльності з урахуванням його основних складових: емпатії, креативності, артистизму, рефлексивності, творчої активності.

Мета третього – *гедоністично-творчого* етапу полягала у синтезі всіх виокремлених компонентів структурної моделі. Цей етап був підпорядкований стимулюванню гедоністичного результату реалізації творчих можливостей студентів. Найбільш доцільними виступили: метод визначення особистісно-творчої позиції у процесі імпровізаційно-творчої діяльності (вільні, тематичні композиції, транспонування, транскрипції,

попурі, безпосереднє гармонізування мелодії з аркушу тощо); метод складання рецензій-аналізів, метод активізації концертно-виконавської діяльності; метод створення творчих музичних проектів. Застосування цих методів відбувалося під впливом наступних форм роботи: підбір по слуху; транспонування; імпровізування; інтерпретація.

Становленню особистісно-творчої позиції майбутнього вчителя музики сприяло впровадження такої педагогічної умови як спрямування рефлексивних дій студентів на гедоністично-творчий результат у процесі концертно-виконавської просвітницької роботи зі школярами. Презентація студентами результатів власної творчості під час створення і захисту індивідуальних *творчих музичних проектів* щодо проведення „Часу творчості,” „Дня творчості,” „Тижня творчості” для школярів набувала характеру лабораторії творчого мислення, творчого моделювання уроків мистецтва, сприяла аксіологічному осмисленню власної духовної самості.

Впроваджений на цьому етапі експерименту *спекурс „Методика формування здатності до творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності,”* що проводився на основі модульно-рейтингової технології навчання, дозволив у концентрованому вигляді представити основні аспекти запропонованої експериментальної методики. Дієвий рейтинговий контроль ураховував якість самостійної творчо-імпровізаційної діяльності студентів, здатність до свідомого слухового самоконтролю, креативності у процесі інтерпретації музичних творів, спонтанності творчого самовираження, саморозуміння власного „Я” тощо.

Перевірка дієвості виокремлених педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів музики проводилася поетапно із застосуванням методу експертних оцінок. Динаміка сформованості досліджуваного феномену визначалась на основі середніх балів оцінок, отриманих студентами ЕГ у процесі виконання контрольних завдань впродовж усіх зрізів формувального експерименту. Результати педагогічних зрізів на кінцевому етапі експерименту дали змогу проаналізувати ефективність експериментальної методики, оскільки на початку формувального експерименту співвідношення рівня сформованості здатності до творчої самореалізації в ЕГ та КГ було практично однаковим. Порівняльний аналіз результатів експерименту дав змогу простежити тенденцію до значного збільшення кількості учасників ЕГ з креативним (високим) рівнем 36%; виконавським (середнім) – 64%; адаптивним (низьким) – 0%. Спостерігається значне перевищення їхньої кількості порівняно з КГ, у якій креативного рівня досягли 12%; виконавського – 80%; адаптивного – 8%. Динаміку змін рівнів сформованості здатності студентів КГ та ЕГ до творчої самореалізації у процесі виконавської діяльності відображено в таблиці 1.

Табл.1

Зіставлення рівнів сформованості здатності до творчої самореалізації студентів експериментальної та контрольної груп

Зріз	Група	Адаптивний		Виконавський		Креативний	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%
Перший зріз	ЕГ	7	28%	17	68%	1	4%
	КГ	4	15%	21	81%	1	4%
Другий зріз	ЕГ	3	12%	19	76%	3	12%
	КГ	4	15%	21	81%	1	4%
Третій зріз	ЕГ	2	8%	16	64%	7	28%
	КГ	4	15%	21	81%	1	4%
Четвертий зріз	ЕГ	0	0%	16	64%	9	36%
	КГ	2	8%	21	80%	3	12%

Одержані результати свідчать про ефективність запропонованої методики та правомірність висунутої гіпотези.

Висновки

Одним із пріоритетних напрямів вищої освіти України є гуманізація освітньої діяльності, спрямування на організаційно-методичне переоснащення моделей сучасного навчально-виховного процесу, впровадження інноваційних підходів у практику сучасної педагогічної освіти, що сприяють не лише накопиченню знань, умінь, а мають на меті постійне збагачення студентів досвідом творчості.

Узагальнені результати проведеного нами дослідження підтвердили правильність висунутої гіпотези та дозволили сформулювати такі висновки.

1.Актуальною проблемою музичної підготовки студентів вищих закладів музично-педагогічної освіти є забезпечення таких педагогічних умов, що виступають рушійною силою запуску внутрішньо-особистісних духовно-ціннісних джерел самовдосконалення студентів, є необхідними і достатніми для забезпечення гедоністичного результату під час передачі майбутнім учителем музики досвіду естетичного ставлення до творів мистецтва школярам.

2.Суперечність між динамікою зростання творчого потенціалу студентської молоді та обмеженістю змісту і технологій її фахової підготовки передбачає цілеспрямовану орієнтацію навчально-виховного процесу на стимулювання механізмів творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності. Запропоновані у дослідженні педагогічні умови мають сприяти становленню індивідуальної „траєкторії” самореалізації кожного студента.

3.Здійснений теоретичний аналіз та узагальнення наукових положень щодо означеного феномену дали підставу визначити: творча самореалізація є

процесом цілеспрямованої, усвідомленої об'єктивації сутнісних сил особистості у діяльності, що відповідає внутрішнім тенденціям її розвитку та самодетермінації. *Творча самореалізація майбутнього вчителя музики інтерпретується нами як процес практичного втілення індивідуального творчого потенціалу студента, що детермінований сукупністю його уявлень про власні педагогічно-виконавські здібності, відображає міру можливостей актуалізації творчих потенцій студента під час цілеспрямованої фахової діяльності та орієнтується на гедоністичний результат втілення художньо-педагогічних задумів у музично-виховній роботі з учнями.*

Методологічні постулати синергетичного, акмеологічного, культурологічного та особистісно-діяльнісного підходів виступають стрижневим чинником оптимізації фахової підготовки майбутніх учителів музики.

4. Встановлено, що цілісність структурної моделі досліджуваного феномену забезпечують наступні компоненти: *мотиваційно-спрямований*, що виступає внутрішнім регулятором сформованості установки студентів на самореалізацію; *діяльнісно-практичний*, який має на меті самоорганізацію творчих виконавських дій та формування студентами досвіду музично-педагогічного самоуправління; *результативно-творчий* - є індикатором цілісності особистісно-творчої позиції майбутнього вчителя музики у процесі виконавської діяльності, детермінантою його суб'єктивно-оптимальної „траєкторії” самореалізації.

Визначено, що інтегральними критеріями визначених компонентів структурної моделі творчої самореалізації майбутнього вчителя музики у процесі виконавської діяльності є: *ступінь мотиваційної спрямованості установки на самореалізацію у процесі виконавської діяльності* - критерій мотиваційно-спрямованого компоненту; *якість практичного втілення художньо-педагогічних задумів* - критерій діяльнісно-практичного компоненту; *реалізація мети творчого самовираження* - критерій результативно-творчого компоненту. Виділені критерії як об'єктивні ознаки характеристики стану досліджуваного педагогічного явища, вбирають у себе певні показники. Відповідно до визначених компонентів та показників зафіксовано три рівні здатності до творчої самореалізації студентів: *креативний, виконавський, адаптивний*. Відмінності між ними полягали у ступені сформованості установки на актуалізацію творчих можливостей, наявності потреби у рефлексії фахових знань і особистісного досвіду, здатності до слухового самоконтролю під час технологічного освоєння музичного твору, ступені самостійності виконавської інтерпретації музичних творів, рівні реалізації творчого „Я.”

5. На основі обґрунтованих теоретичних засад та отриманих результатів діагностичного вимірювання розроблено експериментальну методику, що базується на педагогічних впливах, які забезпечують динамічний розвиток усіх структурних компонентів досліджуваного феномену. Експериментально доведено, що структурні компоненти творчої самореалізації студентів у

процесі виконавської діяльності успішно функціонують у разі забезпечення певних *педагогічних умов*: організації навчально-виховного процесу на основі інтегрованого поєднання спрямованості студента на самореалізацію та свідомої саморегуляції його вольової сфери; забезпечення творчої взаємодії викладача зі студентами у процесі художньо-педагогічної інтерпретації музичних творів з урахуванням праксеологічних факторів; спонукання студентів до самоорганізації творчих виконавських дій та формування навичок музично-педагогічного самоуправління; оволодіння інтегративними методами стимулювання творчого мислення у процесі застосування варіативних імпровізаційних завдань, що актуалізують фаховий досвід майбутніх учителів музики; спрямування рефлексивних дій студентів на гедоністично-творчий результат в організації концертно-виконавської просвітницької роботи зі школярами.

6.Формувальний експеримент ґрунтувався на дотриманні означених психолого-педагогічних умов та апробації розробленої нами поетапної методики: *адаптивно-прогностичний етап* – спрямований на формування мотиваційної спрямованості установки студентів на самореалізацію; *виконавсько-корекційний* - мав на меті організаційно-методичне і фахово-технологічне втілення їхніх художньо-педагогічних задумів; *гедоністично-творчий етап* передбачав реалізацію мети творчого самовираження кожного студента.

В основу експериментальної методики покладено взаємодію різних засобів педагогічного впливу: створення проблемних ситуацій у процесі проведення колективних (лекції), групових (семінарські заняття), індивідуальних (самостійна навчальна діяльність, позааудиторні практичні) занять; упровадження варіативних креативних завдань для диференційованого застосування; творча взаємодія викладача і студентів у процесі художньо-педагогічної інтерпретації творів мистецтва; застосування рефлексивного тренінг-практикуму "Я - творча особистість"; використання техніки психотерапевтичної дії за методикою „саногенного мислення” (Ю.Орлова); формування досвіду музично-педагогічного самоуправління студентів; створення творчих музичних проєктів та вербальних інтерпретацій музичних творів; стимулювання творчого самовираження майбутніх учителів музики за рахунок активізації концертно-виконавської просвітницької роботи зі школярами. Аналіз експериментальної перевірки педагогічних умов творчої самореалізації студентів здійснювався під час проведення спецкурсу „Методика формування здатності до творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності” на основі модульно-рейтингової технології.

7.Проведена дослідно-експериментальна робота, з урахуванням виділених педагогічних умов, позитивно вплинула на динаміку зростання основних показників творчої самореалізації студентів у процесі фахової підготовки, а саме: значне збільшення кількості студентів з креативним (високим) рівнем сформованості здатності до творчої самореалізації (з 4% до

36%), деяке зменшення показників виконавського (середнього) рівня (з 68% до 64%) і досить вагоме зниження кількості студентів адаптивного (низького) рівня (з 28 % до 0%). Такі результати свідчать про ефективність визначених автором педагогічних умов та доцільність запропонованої методики їх впровадження у навчально-виховний процес з метою стимулювання творчої самореалізації студентів.

8.Метод статистичної обробки даних довів незалежність отриманих вибірок, якими є ЕГ та КГ, й дав змогу зробити висновок про достовірність отриманих результатів щодо ефективності впровадженої у процес фахової підготовки майбутніх учителів музики педагогічних умов творчої самореалізації.

Проведене дисертаційне дослідження не висвітлює всі аспекти проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують зміст та методичне забезпечення творчої самореалізації майбутніх учителів музики в різних видах інструментально-виконавської діяльності, вплив модульно-рейтингової технології навчання на актуалізацію творчих можливостей студентів; розкриття впливу інтеграційних зв'язків усіх музикознавчих дисциплін на процеси професійного та особистісного самовдосконалення майбутнього вчителя музики.

Основні результати дослідження відображено у таких публікаціях:

1. Зайцева А.В. Творчі види виконавської музичної діяльності майбутнього піаніста //Теорія і методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – К.: НПУ, 2004 р. – Вип. 5. – С.191 – 197.

2. Зайцева А.В. Науково-методичні передумови розвитку творчої самореалізації студентської молоді в класі фортепіано //Наука і сучасність: Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2004.Том XLV. - С.38 – 46.

3. Зайцева А.В. Методика формування виконавської самореалізації піаністів-майбутніх учителів музики //Актуальные проблемы теории и практики (Международный межвузовский сборник научных работ). – Москва – Киев –Одесса - Запорожье: Изд – во ГУ “ЗИГМУ”, 2005. – Вып. 27. – С.112 – 120.

4. Зайцева А.В. Педагогічні умови реалізації творчого потенціалу майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності //Науковий часопис – НПУ ім. М.П.Драгоманова, серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Випуск 4 (14) – Київ, 2005. С.153 – 158.

5 Зайцева А.В. Діагностична методика формування творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності //Гуманістичний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного

університету імені Григорія Сковороди: Науково-теоретичний збірник. – Переяслав-Хмельницький, 2005. – Вип.6. - С. 137-141.

6. Зайцева А.В. Теоретико-методологічні засади творчої самореалізації майбутніх учителів музики //Науковий вісник Миколаївського державного університету: Збірник наукових праць. Вип.12. Пед. науки: у 3-х т. Миколаїв: МДУ, 2006. – Т.3. – С.242-247.

7. Зайцева А.В Цілеспрямована орієнтація майбутнього вчителя музики на творчу самореалізацію у процесі виконавської діяльності //Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти: Збірник матеріалів науково-методологічного семінару. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – С. 95-96.

8. Зайцева А.В. Творча самореалізація майбутнього вчителя музики у контексті Болонської декларації //Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: Зб. Матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К.: Вид - во Європейського ун – ту, 2005. – Т.4. – С. 67 – 70.

9. Зайцева А.В. Стимулювання творчої самореалізації через активізацію виконавської діяльності майбутніх учителів музики //Сім'я та родинне виховання в українській національній педагогічній культурі”. – Переяслав-Хмельницький, 2004. – С.19 - 23.

Зайцева А.В. Педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів музики в процесі виконавської діяльності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13. 00. 02 – теорія та методика музичного навчання. - Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2007.

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній проблемі визначення педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів музики у процесі виконавської діяльності.

Конкретизовано сутність та зміст означеного феномену, доведено залежність ефективності функціонування структурних компонентів формування здатності студентів до творчої самореалізації у процесі виконавської діяльності від забезпечення певних *педагогічних умов*. Розроблено й апробовано поетапну методику, яка експериментально доводить ефективність організованих педагогічних умов та передбачає мотиваційну спрямованість установок студентів на самореалізацію; практичне втілення їх художньо-педагогічних задумів та реалізацію мети творчого самовираження.

Ключові слова: творча самореалізація, педагогічні умови, виконавська діяльність, „траєкторія” самореалізації, особистісно-творча позиція, музично-педагогічне самоуправління.

Зайцева А.В. Педагогические условия творческой самореализации будущих учителей музыки в процессе исполнительской деятельности – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения – Национальный педагогический университет имени М.Драгоманова. - Киев, 2007.

Диссертация посвящена апробации педагогических условий творческой самореализации будущих учителей музыки в процессе исполнительской деятельности. В диссертации осуществлен анализ научной литературы по исследуемой проблеме; раскрыты педагогические условия творческой самореализации; проанализированы особенности данного феномена в музыкально-исполнительской деятельности. Интерпретировано понятие “творческая самореализация” как интегральный, многоуровневый, поли-аспектный комплекс педагогических и исполнительских способностей, который в процессе развития подчиняется личностно-творческой позиции студента, отображает меру возможностей актуализации его творческих потенций в процессе целенаправленной исполнительской деятельности, обеспечивает гедонистический результат реализации творческого “Я” студента в музыкально-просветительской работе с учащимися.

Главными структурными компонентами творческой самореализации будущих учителей музыки выделены: мотивационно-направленный, деятельно-практический, результативно-творческий. Мотивационно-направленный компонент выступает вектором активности и динамики процесса творческой самореализации, обуславливает выбор психолого-педагогических, методических и профессионально-исполнительских действий с проекцией будущего результата реализации творческих способностей студентов; деятельно-практический - характеризуется актуализацией личностного и профессионального опыта, самоорганизацией студентов и формированием опыта музыкально-педагогического самоуправления; результативно-творческий компонент является индикатором целостности личностно-творческой позиции студента как детерминанты субъективно-оптимальной “траєктории” его самореализации.

Основу диссертации составляет научное обоснование и практическое внедрение экспериментальной методики, основанной на внедрении выделенных автором педагогических условий. Данными педагогическими условиями выступают: организация учебно-воспитательной работы на основе

интеграции мотивационной направленности студента на самореализацию и сознательной саморегуляции его волевой сферы; обеспечение творческого взаимодействия педагога и студентов в процессе художественно-педагогической интерпретации музыкальных произведений с учетом праксеологических факторов; овладение интегративными методами стимуляции творческого мышления в процессе выполнения вариативных импровизационных заданий, которые актуализируют профессиональный опыт будущих учителей музыки; направленность рефлексивных действий студентов на гедонистически-творческий результат в организации концертно-исполнительской просветительской работы с учащимися.

В ходе исследования определены критерии оценки эффективности педагогических условий творческой самореализации будущих учителей музыки. В соответствии с ними выделены три уровня: адаптационный, исполнительский, креативный. Теоретически обоснована и экспериментально проверена методика формирования способности студентов к творческой самореализации в процессе исполнительской деятельности, которая включает три этапа.

Апробация педагогических условий творческой самореализации студентов совершалась путем внедрения в учебно-воспитательный процесс разработанного автором спецкурса “Методика формирования способности к творческой самореализации будущих учителей музыки в процессе исполнительской деятельности” на основе модульно-рейтинговой технологии. Сравнительный анализ показателей констатирующего и формирующего экспериментов на основе разработанных критериев показал, что студенты экспериментальной группы значительно расширили свои профессиональные знания, приобрели творческие и исполнительские музыкальные умения, повысили уровень самоорганизации, рефлексивной коррекции собственного профессионального “Я”, развили способность находить оригинальные способы решения педагогических и исполнительских проблем. Результаты педагогического эксперимента подтвердили эффективность педагогических условий творческой самореализации студентов и целесообразность внедрения предложенной методики в практику подготовки будущих учителей музыки.

Ключевые слова: творческая самореализация, педагогические условия, исполнительская деятельность, “траектория” самореализации, индивидуально-творческая позиция, музыкально-педагогическое самоуправление.

Zaitseva A.V. The pedagogical conditions creative self-realization of the future music teacher's in the process of the performer activity - Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of the pedagogical sciences on a speciality 13.00.02 – theory and methods of musical education – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Kyiv, 2007.

The dissertation is devoted to the actual problem pedagogical conditions creative self-realization of the future music teacher's in the process of the performer activity. This dissertation concrete essence and contents of presentage phenomenon reduced dependence efficacy in functions of structure components in forming capable of students creative self-realization in process of the performance activity in case of realization the teacher's conditions. The methodic was worked out, adapted and experimental results are confirmed the efectivity of organized pedagogical conditions and provide for motivation reality mounts of students for creative self-realization; the practical realization of their artistic-pedagogical devices and realization of aim in creative self-realization.

Key words: the creative self-realization, the pedagogical conditions, the performer activity, the mechanism of the creative self-realization, individual creative position, the musical pedagogical self-administration.